

अज्ञान-निबध्द,
अज्ञान-पूरित
मोहमय आहे तुझी धारणा.
जडवस्तू सान्या तया असूनी
गुंगतो त्यांच्या सवे.
सहवास, निकटता, सहचर्य
यांचा तू जो अर्थ घेतो
तो तसा कुठे आहे?
दोन प्रवाह एकमेकाचे
सहचर होऊन वाहले
म्हणजे ते एक आहेत
असे जे तू समजतोस
तीच तर भ्रांती
विविध बंधनांनी जरी
एखाद्या पुतळ्याला बांधले
तरी तो पुतळ म्हणजे
बंधन नव्हे.
बंधन प्रकटपणे दिसते
हे जरी खरे,
तरी बंधनाहून बध्द वेगळच.
बंधनाच्या संसर्गाने
बध्दतेचा भास.
लोह गोलकात प्रविष्ट

अग्नी.

अग्नी आणि लोह गोलक

भिन्न असून वाटतात

एकरूप.

ती एकरूपता खरी नसली

तरी क्षणविनाशी.

विमोहित हृदयशील,

पर-संग म्हणजे केवळ संग,

एकात्मता नव्हे.

परम विवेकाचे आमंत्रण कर,

त्यातूनच पृथक्त्व - एकात्मतेची

समीचीन जाण उदित होईल.

जड - जीवांच्या

या अनादि बध्दतेचा

असा आभास म्हणजे

ती तरल संवेदना अनुभूती नव्हे.

बध्दतेच्या अनुभूतीतूनच

प्रकटते अबध्दता,

जी सर्वात्म आहे,

स्वयंभू आहे,

स्वयं प्रकाशिता,

स्वयं ज्ञातृत्वता,

स्वात्म अनुभूती रुपा समाधी

ही तर त्या आत्म शक्तीची अलंकरणे,

ही ज्ञान - दर्शन - चारित्र्यमय

अलंकरणे,

चिद्घन, चिद्रूपाशी एकरूप ...

ही शुद्धोपयोग - रस - निर्भर

तुझी स्थिती.

त्या स्थितीशी एकरूप होण्यासाठी

कसे पाहिजे मन निष्कंभ-

निर्वद्व, स्वच्छ

: २० :

स्तवन करते,

करते पूजा, त्या अर्हत्, सिद्ध, केवलीची

वंदना चारु चैत्यालयांची,

जिनबिंबे जी यंत्र तंत्र विद्यमान.

वीतरागी, पर हितैषी,

कल्याणवाणी मधूरन हितकर

जो नित्य, शाश्वत, सुस्थित,

सर्वांग अपूर्ण लावण्य ते जे विलसे

त्या जितेंद्राची मी करीत

पूजा, अर्चना, वंदना.

त्यांच्या पदी मी लीन भृगासमान.

कधि न क्षुब्ध रागदिकांनी.

जय जयकार त्या जिनेंद्राचा

करीत आले,

मन, वचन, तन एकरूप.

परि ते ही साहवेना, त्या

निश्चयात्मका, ज्ञान स्वरूपा

समयसारा.

तो म्हणे-
नगराच्या वर्णनाने
न होतसेच वर्णन त्या राजांचे,
राजाच्या ऐश्वर्य वर्णनाने
न होतसे दर्शन त्या राजपुरुषांचे,
तसेच केवळ जिनेंद्राच्या
शरीर वैभव संपन्नतेने,
न होतसे दर्शन,
त्या आत्मरूप प्रभूचे.
तो निजानंदरूप परमात्मा,
त्याहून असे खात्रीने वेगळ.
आधार बोधामृत सागरूप तो
विशुद्ध चित् चैतन्य परिप्लुत,
स्वतः-पर पारदर्शी स्वयमेव तो,
समस्त पिंडीकृत ज्ञान- बोध तो,
अशा आत्मरूपाला
विसरुन, त्या बाह्य वैभवाचे
चिंतन, पूजन, अर्चन
करीत राहिले.
ते देखील असेच-
अपूर्ण.

: २१ :

जितेंद्रिय,
जितमोही,
परम तपस्वी, कायकलेशी

साधु जनांची बंदना
दिगंबर जसे मनोहारी-रुप
दुर्जय वासनांचे जेते-
परि तेबढेच पुरे नाही.

तो असावा.

आत्मविद, आत्म-सन्मुख.
त्या स्वानुभावरुप गुढतर
ध्यानांत त्याने अनुभवावे
त्या इंद्रियांचे द्रव्य-भाव-रुप.
निर्मळ भेदज्ञान रुपे,
त्यांने आकळावे केवळ

आत्म्याला.

इंद्रियांची, मन-विचार-विकारांची

सत्त-

ती तर केवळ क्षणस्थायी पर्याय-स्थिती.

उत्सर्ग देहाचा,

इंद्रियांचा,

इंद्रियांच्या विषय-परिवध्दतेचा

तो तर एक बाह्य व्यांयाम.

इंद्रियेज्ञानेंद्रिये,

तयांची रचना अशी की-

ती जाणती वस्तूला

खंड-खंड रुपांत.

सभग्रात जाणण्याचे

सामर्थ्य जणु कुणी हिरावलेले,

मग त्या जाणण्यात

पूर्णत्व कसे शक्य?

: २२ :

मग कधी तरी
सद्गुरुंच्या संतसंगाने,
तर कधी शास्त्रवाचनाने,
कधी ध्यानाने, तर कधी मोनाने
नानाविध प्रकारच्या
मोहोनमत्त चित् प्रवृत्तींना
आकलून, जाणून घेऊन
थोडी प्रतिबुध्दता जागृत.
कुठे तरी ठेऊन दिलेल्या,
आणि नंतर विस्मृत,
अशा रत्नांचा लाभ
त्या प्रमाणेच आत्म-गुणांचे
प्रकट दर्शन, त्यांची अनुभूती,
त्या आत्मनुभूतीवरच
मग अकाट्य, दृढ श्रध्दा,
त्या श्रध्देच्याच बळावर
हळूहळू पुनः पुनः
आत्मदर्शनाचा मागोवा.
ज्या जय माझ्या नर-नारकादी
रुपे, बालय - तारुण्य - वृध्दत्व
ही रूपे,
ही तर जडविश्वाशी केलेल्या
भाव-संसर्गीचीच बाळे.

ज्ञानाचे सामान्यत्व व
विशेषत्व.

सामान्यतवाचे दर्शन केवळ
दुर्लभ.

सारे विशिष्ट, विशिष्टच
पण त्यातूनही गवसते
त्या आत्मराजाचे दर्शन.

जे स्पर्शिले, चाखले, गधिले, ऐकले
त्यातूनही व्यवहार सोडून स्पर्शिले
मी निजत्य

शास्त्र जरी वर्णिले भेद अनेक,
अजीव, पुण्य-पाप, आथव, बंध,
संवर, निर्जरा न् मोक्ष-
त्याहूनही स्वसंवेदन केवळ

एक आत्मरुपांचे
भेद राहिले मागे-
अभेद चाचला माझी करांगुळी
धरुन.

परमार्थतः जे सत्य, शाश्वत,
अखंड, अरुप
ते त्या दिव्य ज्योतिर्मय
आत्म्याचे.

तोच केवळ एक शुध्द
दर्शन-ज्ञान-चारित्र्य रूप,
त्या विशुध्द, चिन्मात्र
स्वरुपाशी विश्वाचा एकही

अणू, एकही परमाणू
कधी मेळ खात नाही.
म्हणून त्या सर्व अनु-परमाणूंच्या
विश्वाशी मी नित्य असंपृक्त-
वेगळा.

अशा आनंदोर्मीचा कल्लोळ
सदा वर्षतसे,
मन चित्तकोषी.
समत्व, साम्यत्व
आणी त्यामुळे पसरली
एक अननुभूत शांती.

: २३ :

असे निर्द्वंद्व, स्वच्छ, निर्मळ
ज्ञान रसायन-
त्याने केले मन-तन-तचन पावन,
जीव-जडांच्या त्या नाट्यमय
लीलांनी रमविले, खुलविले
पृथक्त्व-एकत्वाचे तपोवन.
सारी जवीनबाग वहरून,
मोहरून आलेली.
दिग् - कालाच्या सर्व रेषान् रेषा
धूमिळ, धूसर, अजाण.
जे नव्हतेच माझे,
त्यां मानले मी माझे सार-सर्वस्व.
त्यांचे कर्तृत्व स्वीकारले.

त्यांचे भोक्तेपण स्वीकारले.

त्यांचे स्वामित्व अंगिकारिले.

सारा माझा आत्माच,

मी त्या जड - विश्वातील अणू-रेणूंना

समर्पित केला.

कुणी म्हणाले - तुझी सारी कर्मे -

हेच तुझे स्वामी

कुणी म्हणाले - दान, द्या, अनुकंपा,

प्रशस्त - सुंदर, अनुराग, प्रीती हेच

तुझे रूप.

तोच तुझ धर्म.

शरीर, इंद्रिये, मन विचार, संकल्प

हेच तुझे अंतरंगाचे स्वामी.

सारे जण माझी असमर्थता

पाहून-

मला भोंदवत राहिले-

मी त्या दृढतर चक्रंत-

दखाद्या सिंहाच्या शावकाला

सतत कुणी शेळी, शेळी,

म्हणत राहावे,

व त्यानेही अन्य कुणी सत्य-

दर्शक नाही म्हणून-

तेच गृहित धरावे,

गृहित कल्पना, संकल्पना

अगृहित मिथ्याचरणा-

मी संगोपत राहिले.

कर्मप्रदत्त अनुभवाला
आत्मानुभव समजत, जाणत,
पाहात आले-
दृढतर रीतीने तीच कल्पना
बलवान होत गेली.
सुवर्णाला मृत्तिकेच्या पेहेराव.
पापाच्या वाटेने नेणाऱ्या
पुण्यमय संचयाला मी
दृढतेने कवटाळत राहिले.
त्याचेही कारण तसेच गूढ
माझ्या प्रयेक आत्म - प्रदेशावर

त्यांचीच सत्ता-
अनादिकाळापासूनची.
कर्मांच्या अस्तित्वाशिवाय
जीवन-परमात्म्याचें
अस्तित्व कसे शक्य ?
आठ लाकडांच्या तुकड्यांनी
बनलेल्या पलंगाला
त्या तुकड्या वेगळे अस्तित्व
कसे ?
असे सारे सांगत राहिले
मी भ्रमपूर्ण.

: २४ :

त्यावेळी समयसार म्हणाले-
कांही तरीच काय?

हे तर सारे पुद्गल (जड) पदार्थच्या

संयोगाचें फलित-

चुना आणि काथ यांच्या

संयोगाने प्राप्त जशी लाल-स्थिती.

संयोग म्हणजे शाश्वत नव्हे,

संयोग हा स्वाभाविकही नव्हे,

संयोगाची दोघांची तयारी

तशी योग्यता-

म्हणून हे सारे विकल्प.

आगम, युक्ति, स्वानुभव

यांचाही निष्कर्षही तोच.

अनुभवाचे श्रेष्ठत्व सर्वाहून थोर.

अनुभवावीण वचन, ते

श्वानाचे भुंकणे - ऐसा दाखला.

आठ माझे पूर्वाश्रमीचे गुरु-

वेदान्ती, मीमांसक, सांख्य, योग,

बौध्द, नैय्यायिक, वैशेषिक, चार्वाक

हात जोडोनी उभे-

सांगती - आम्ही सांगू तेच खरे-

आत्मा नाही, आत्मा नाही.

आत्मा शून्य, आत्मा क्षणिक,

आत्मा केवळ मूर्त-कल्पना

विविध संकल्पनांनी माझ्या

मनांत संभ्रम

काय खरे. काय खोटे ?

पण स्वानुभव - रस पानाने

अनेक विकलपांच्या लाटा

आता शांत - शांत-

: २५ :

त्या शांत - परम शांत

चित् - कमलातून उठला, पसरला

शाश्वत गंध ..

जीवात्म्या ना रस, ना गंध,

ना रूप त्याला, ना शद्धही वर्णू शके

परापेक्षा राही, परावलंबन घेई,

असे त्याची स्वरूप नाही.

म्हणून तर तो शब्दांनी व्यक्त

होत नही-

असे तयोच अनिर्वचनीय रूप.

अव्यक्त-

लोकाकाशात व्यापत सहा द्रव्याहून

वेगळ - अज्ञेय-

क्रोधादि विकारांच्या प्रबळतम

आक्रमणांनाही दाद न देता

उच्चेद्य, अजर - अमर

म्हणून अव्यक्त,

चित्स्वरूपाचे जे सामान्यत्व,

त्यातच सदा निमग्न, गूढ रीतीने

निमग्न-

म्हणून अव्यक्त.

जरी व्यक्त - अव्यक्तांचे मिश्रण

केले तरी-
अव्यक्त परमात्म्याचे अव्यक्तत्व
सदैव अस्पर्शित अनवगुंठित-
म्हणूनही अव्यक्त,
व्यक्त होण्यापासून तो नित्य
उदासीन-
म्हणून अव्यक्त.

: २६ :

किती विकल्पांनी
भरले आहे माझे मन-
शरीराचे आरोग्य, तयाचे लावण्य,
आकार, रंग - रूप, घाटदार वळणे
हे सारे माझेच-
शरीरे तर किती-
औदारिक, वैक्रियिक, आहारक
तैजस, कामीण-
त्यांचाही मी स्वामी-
समचतुरस्त्र संस्थानादिकांचाही
मला सोस
आवरणे - प्रावरणे-
ज्ञान, दर्शनादि गुणावरील-
ती आठ कर्मेच माझे सोबती-
किती काळ लोटला,
तयांचय संगतीत-
त्या हस - अस्तित्वाने,

सहचर राहिल्याने,
त्या जडांच्या घेरावांत राहिल्याने
मीच जड होऊन गेले.
जडापरता विचारच नाही.
चैतनयोर्मी साऱ्या त्यातच
जणु सामावून गेल्या.
हे एकत्व-
मोठे सुखद, सहज.
मग कुणी आचार्य आले.
ते म्हणाले-
तुझे चित्त शांत व्हावे म्हणून
गुणस्थानांचे स्वरूप कथितो-
मिथ्यात्व, सासादन,
सम्यक् मिथ्यात्व, असंयत-
सम्यक्त्व, संयता संयत
प्रमत्त संयत, अप्रमत्तसंयत
अपूर्णकरण, अनिवृत्तिकरण, सूक्ष्मसांपराव
उपशांत कणाय, क्षीणमोह,
सयोग कैवल्य, अयोग - कैवल्य,
पण हेही निरुपण, कथन-
सारे परपदार्थ, कर्म - सापेक्षच ना !
त्याही विवेचनात मी रमेना.
एकत्व, जे स्वच्छ - सुंदर
जीवात्म्याचे, त्यातूनच
आला प्रगाढतम स्वानुभव-
त्या स्वानुभवाशी नाते-

त्याशी एकरूपता-
ती तन्मयता-
अपूर्व, अ - भुक्त-
त्या तनमयरुपठेत
सारे विकल्प रसहीन.

: २७ :

या निर्मल, स्पपराकांक्षी
दृष्टीत-
आता कांहीच उरले नाही.
व्यवहार - व्यवहार-
परसापेक्ष, परावलंबी, परहित-
निरत ती दृष्टी आता विराम-
हे करतांना किती संघर्ष-
जुनें सोडून घायचे कां ?
आजवरची मान-मान्यता,
शिक्षण - प्रशिक्षण,
ती समीचीन शास्त्रे-
तो आगम - सिध्दान्त-
ज्यात वर्णिले कर्म - संवभ,
जनम - मुत्यु, चतुर्गती विहार,
सुख - दुख, पुण्य - पाप
हिंसा - अहिंसा, स्वर्ग - मोक्ष, हित-अहित
हो ते सारे विकल्प - जाल
तोडण्याचा दृढ संकल्प,
त्या संकल्पातूनच

उदेली एक असामान्य
जीवत्व-शक्ती, ज्ञायक-शक्ती,
भोक्तृत्व शक्ती, सर्वज्ञतेची तीव्र,
तीव्रातितीव्र कसक-
आता ध्यानमय, वीतरागमय,
निर्मोही ध्यानशक्तीनेच
तो संघर्ष करण्याचा
दृढतर निश्चय.
सारे शक्य वाळू लाटते-
मूर्तातून अमूर्ताकडे,
रूपातून अ-रूपाकडे
व्यवहारातून सुनिश्चयाकडे
परावलंबनातून स्वावलंबनाकडे
गर्दीतून - केवळ एकाकी.
जसा विमल, शुध्द, निरामय
भाव-
तशीच त्याची निर्मिती.
शुध्दबीजा पोटी-
शुध्द - रसाभिसिक्त
फळे.
तरीही फलाकांक्षा ?
छे, ते तर अस्तित्त्व,
तो तर स्वभाव.
नियत, निश्चल, अमल
स्वभाव.

: २८ :

दुधात पाणी मिसळले
तरी दूध ते दूधच ना !
एकत्र येण्याने, स्वभाव कां बदलतो ?

पाण्याचे रूपांतरण
दुधांत होणे शक्य तरी आहे ?
तसेच या कम्पपरमाणूंचे.
त्यांच्यातील विविध शक्तींचा

शोध घेत घेत,

त्यांना ज्ञेय बनवत

हाच जीवात्मा त्यांच्या

खेळांत आतापर्यंत

रंगला, रमला.

विष काय, अमृत काय,

त्यांना कुणी सांगावे-

हा जीवात्मा, नित्य अजन्मा,

जन्म - मरणातीत,

तृषा, क्षुधा, रोग, आरोग्य,

पीडा, संवेदना

त्याहून वेगळ, तो जीवात्मा.

तरी परंतु ते सारे आहे,

अस्तित्वाने आहे-

नाही म्हटले तर नाही.

त्यांच्या परम - अस्तित्वात

मी - परमात्मा कुठे ?

तरी वाट चालतो आहोत-
पायही चालतात, बेड्याही-
बेड्या पाय होत नाहीत-
त्या त्या पायाबरोबर-
चालतात.

तोच हे कर्मबंध, कर्म
सारे सहचर
संसार म्हटला तर
ते असणार
पण उहासीन-
से करीत कांही नाहीत-
पण मान्यता आमची
तेच करतात-
त्या मान्यतेलाही छेद
अध्यात्माने.

सहचरत्व म्हणजे तादात्म्य ?
तादात्म्य म्हणजे एकरूपता-
सर्व अवस्थांतरातही,
सर्व कल्पकल्पातही
जे साथ सोडत नाहीत
ते तादात्म्य.

जे साथ सोडतात,
संगत सोडतात
ते तादात्म्य कसले ?

औपचारिताचा
औपचारिक ते तादात्म्य नव्हेच

असा दृढ चय.
जीवात्म्याच्या त्रैकालिक
अवथांस्तरांत ही
जे गुण सदैव साथ
देतात तेच स्वाभाविक,
तेच तादात्म्यरुप.
बदल घडलेला दिसतो-
बदल वस्तूंच्या गुण-
धर्मात नाही-
तो अवस्थांतरांत-
तेथेच माझे मन चक्रवले,
वर्तमान स्वरूपातील रुप
खोटे की खेरे-
वर्तमान तर खरा
तसा भूतकाळही, व भविष्यही-
सत्यासत्य त्या पदार्थात ?
छे, तो तर आमचा - माझा
दृष्टिकोण.
वस्तु सत्, वस्तु असत्
वस्तु उभय, वस्तु अवक्त-
सारेच अवक्तव्य नाही,
कथंचित् .. शक्त्यनुसार
सामर्थ्यानुसार-
ते अवक्तव्यच,
कधी दैव काधी संयोग,
कधी योगायोग-

शब्द कोणतेही, कितीही
कार्य, कारणविण केसे ?
आत्ताचा वर्तमान क्षणाचा,
पूर्वक्षण कारण-
शब्दांनी कसे स्वच्छ,
स्पष्ट असावे-
पण ते भेंडोळीचे रूप घेतात,
आशय लपून राहातो,
तो प्रगटच होत नाही.
जणु सर्व पदार्थांचे तेज
लाजाळूपणें-
प्रकट, अनावृत होतच नाहीत.

: २९ :

चरख्याचे चाक
फिरत राहाते, ठायीच्या ठायी-
परंतु त्याचे लक्ष्य काय ?
त्याला जायचे कुठे ?
तसेच हे जड - पुद्गल
परावर्तन,
ते स्वयमेव फिरते,
त्यात जीवात्म्याची
कर्तृत्वशक्ती नाही -
भोक्तृत्वशक्ती - ?
तीही नाही-
त्या भाव - विभावांच्या, जडांच्या

आवर्तात तू कुठे ?
तू कुठेच नाही.
परिवर्तनाचा आवेग, वेग
सारे जड - स्वरुपाचे रूप.
त्यांत तो आत्मा वेगळा,
एकटा, अनन्य, चित्स्वरुपी मग्न.
परांच्या संसर्गाने प्राप्त
जो अनुभव-
तो तर सर्वथा खोटा-
खरा भासतो,
तो अभ्यास - सत्य नव्हे.
खोट्याला खऱ्याचे रूप घेणे
आवश्यकच नाही कां ?
तेच तर खेळ-
ते एक नाट्य-
विश्व नाट्य-
आणि सारे भव,
सारे संकल्प - विकल्प
हे कसलेलया कलाकारासारखे
विविध रूपे, विविध शरीरे,
विविध भाव - विभाव, अभिनय-
सारा अभिनय - सारे भय चक्र
त्या कच्चाचा भेद
हा पुरुषार्थ-
तेच भेद-विज्ञान-
भेद-विज्ञानामुळे क्रांती-

उत्क्रान्त होण्याची तीच रीत

जागृत झाल्याची

प्रज्ञावंत होण्याची,

ज्ञानवंत होण्याची

तीच एक खूण

: ३० :

तादात्म्य,

कुणाशी तादात्म्य. कुणाशी एकरूपता ?

आत्म्याशी ?

कसे शक्य आहे ?

जीवात्म्याचे गुणधर्म

कधी जडाचे होतील ?

मग हा संसार,

संसार म्हणजे जीवात्म्याने

परमात्म्याकडे फिरवलेली पाठ-

त्याचे स्वरूप जाणले,

अनुभवलेच नाही.

त्याचे विश्वव्यापृत व

आत्मव्यापृत ज्ञान

कधी जाणवलेच नाही.

तो तर कर्दमात राहूनही

कधी कर्दम झालाच नाही.

स्व - लक्षणांकित त्याचे स्वरूप,

त्याचा स्वभाव, त्याचे

त्रैकालिक अस्तित्व, कधी

नजरेपुढेही आणलेच नाही.

त्या आत्म्याचे एकत्व

असेल दुर्लक्षित-

आत्म गुणांची नेणीव,

तयांचे नित्यत्व, शाश्वतत्व

कधी अनुभवास आले नाही.

मग सारखे भ्रमण,

कस्तूरीमृगा सारखे

तो आत्मगंध कधी तरी

पर पदार्थात सापडेल,

कधी तरी कोणी वाट दाखवील

या आशेवर-

आशा - निराशांच्या हिंदोळ्यावर

सतत इकडे - तिकडे

पण लक्ष्य काय ?

ध्येय कोण ते?

या बाबत सतत संभ्रम-

भ्रमाची भ्रांती आणि

भ्रंतीचा भ्रम-

त्यामुळे परिभ्रमण-

आत्मदेवाच्या दर्शनाची

उत्कट आस न अंकुरे कधी

मग मन निराश, निराश.

: ३१ :

सोन्याचे बनतात,

सोन्याचे दागिने, अलंकार सारे,

ते अलंकार सुवर्णरूप

तसे सारे ज्ञेय पदार्थ

जाणणारा आत्मा

स्वयमेव ज्ञान.

ज्ञान कधी अज्ञान बनेल?

खरी दृष्ट श्रद्धा अश्रद्धा बनेल?

स्वयंप्रकाशी आत्म्या ते तेज

कधी तरी लोपेल ?

ज्ञानाचे परिवर्तन ज्ञानांत,

दर्शनाचे परिवर्तन दर्शनात.

चारित्र्याचे परिवर्तन दर्शनात,

चारित्र्याचे परिवर्तन चारित्र्यात.

त्यातच सारे येतात

सर्व मानवीय गुण-

गंध, रस, रूप, वर्ण

ते तर जडाच्या आधीन.

ते आत्मरूप होणारच कसे ?

इंद्रिये, मन, वाचा, शरीर

सारी रूपे-

त्या जडाची, पुग्दगलांची-

त्यातूनच डोकावते नित्य

परिवर्तन-

कालाचा गंध आज नाही,

कालचे सौंदर्य आज विलय,

आणि व्यथित व्हायला

काय झाले-
ते परिवर्तन तर तया,
जडत्वाचा सवभाव,
तो त्याचा अधिकार
आगमातून,
जे जीवस्थान,
गुणस्थान,
कर्म - नोकर्मादिक, कथिले
ते सर्व परद्रव्य सापेक्षतेने-
ती तशीच, परद्रव्यसापेक्ष-
स्वीकार - तसाच-
त्याचा आत्मगुणांशी,
लवलेश संबंध.
ज्ञानियाचा चक्षू आगम
ज्ञानचक्षू तर ज्ञेयापासून भिन्न
हीच तर त्याची स्थिती

: ३२ :

अनादितू,
अनंत तू
अचल - विमल तू
केवळ स्वसंवेद्य-
स्वयंप्रकाशी
चेतनेंचाच तो प्रकाश.
नव्हता पाहिला ना
तो दिव्य - हादक - अनुपम

प्रकाश-
पहा, त्याचातच
सामावून जा,
मग अंधार कुठला ?
केवळ चैतनयातूनच,
न्या गंगोत्रीतूनच
वाहतो, तो दिव्य प्रकाश-
अगदी सहज, निमित्ताविण,
त्याचे रूपच स्वयं-भू
निरपेक्षतया त्याचे अस्तित्व,
अस्तित्वही तेच,
वस्तुत्वही तेच
अन् द्रव्यात्वही तेच.
तेच प्रमेयांचे प्रमेय,
प्रमात्यांचे प्रमातृत्व.
तेच ॐ भूर्भुवः प्रभृति-
सत् मननरूप आःमप्रमातृ-
माता, मान, पेय देखील तेच
ज्ञाता ज्ञान, ज्ञेय ही
तूच.

: ३३ :

त्या प्रकाशमान, दैदिप्यमान
प्रकाशत
ज्ञानच आदि - मध्यी - अंती.
तो प्राश म्हणजेही तूच

त्या प्रकाशचीच
लेकरे - दर्शन, चारित्र, तोर्य
सर्व आत्मगुणांचा जेणु
एकछत्री सम्राट-
तो ज्ञानमय परमात्मा-
तीह

ज्ञान जयोतिर्मय महत्-पिंड
त्या पिंडाचा तूच स्वामी.
पिंडी ते ब्रह्मांडी,
म्हणतातही तुला.
पिंडालाही जाणणे,
ब्रह्मांडालाही जाणणे
हे जाणणेच त्याचे सुंदर,
मनोहारी, अविनाशी रुप.
अरुपाचे रुप.

त्या रुपाच्या अमृताचा
अनिमेष प्राशकही तूच.
आकळिले, आवळिले,
सारे ब्रह्मांड तीन्ही काळीचे
त्या परमात्म्याच्या
प्रकाशाने.

म्हणूनच भ्रांती-
कोणी कुणा प्राशिले ?

: ३४ :

अन्तर्निमग्न तू,

त्या ज्ञान सागरांच्या विविध
लाटांचा जणु तू निर्माता,
तया लाटांच्या खेळांत
तू अन् लाटा जणू एकरूप.
द्रव्य कोणते, पयार्य कोणती,
रूप कोणते, अरूप कोणते
सत् कोणते, असत् कोणते-
सारे निमग्न-
आपल्या समर्थ सामर्थ्यानपे
त्या सागराचे जणु मंथन
करुन आत्मज्ञानामृताच्या
प्राशनात, तू निमग्न-
अशी अंतर्बाळ्य निमग्नता-
त्या सागराच्या काढाशी-
पामर शोधतात शिंपले.
कण-कण-रूप, अवस्थांतर रूप
मतीच्या त्या वाळवंटात-
शोधतात कण-
वाळवंआला स्पर्शितो सागर,
पण वाळवंट सागर नाही.
तसेच मी शोधत होते,
त्या अमृत कडषांना,
वाळवंटी-
शुष्कताच सारी,
हाती आली-
नाही स्पर्शिली, अनुभाविली

आर्द्रता-

त्या आर्द्र अभिनवसंपन्न

अनुभूतीचा स्पर्शही

नाही झाला.

अंतर्निमग्नते शिवाय,

तय सागरात धैर्याने

उडी मारल्या शिवाय,

सागरमय होणरच कसे ?

: ३५ :

अनादि काळापासून

चालत आलेल्या

या अविवेकी, अप्रबुध

महा नाटकाचा शेवट

कोणता ?

डोळ्याला जे दिसते,

स्पर्शला जे अनुभवास येते,

कर्ण ऊर्जेला जे ऐकू येते

जिहवा-संज्ञेला जे कळते

ते तरसारे वर्णादिमान्,

त्यांच्या गुणांची कीर्तने

करीत राहाते,

ते जडत्व-

तया जडत्वाच्या कचऱ्यात

तू शोधत आहेस-

ज्ञान-विज्ञानाचे रत्न

जे, जेथे असणारच नाही,
तेथे, ते शोधण्याची रीत
जगावेगळी, खरीच.
क्रोध, अहंकार, प्रीति
शुभ-अशुभांची रीती
माया-मोह-संपृक्ती
चैतन्य राहे अननय मती,
जैसे कुंभार टोके
तप्त लोहा,
तो मार केवळ लोहमारा,
अग्निमात्र अस्पर्शित.
तैशी संसाराची सुख-दुःखे
प्रीति-अप्रीतीचे हिंदोळे
वा राग-द्वेषांची जळमटे
मार साहे परिवर्तना
अंतर्निमगन तो वेगळाच.
संसारी-जीवात्म्याचे रूप
ते केवळ बाह्यांग,
तेति साहे सुख-दुःख
ते आत्म्या स्पर्शना.

: ३६ :

आत्मा, ना परिणमे
जडस्वरूपी वा कधी:
घेई कधीना रूप त्याचे

वा स्वाभवा स्वीकरी.

जड होतसे,

उत्पन्न वा नष्ट किंवा

नाते त्याचे ना असे.

ज्ञानमूर्ती. ज्ञानरमना

आत्मतत्त्वी स्व-स्वभावे,

त्यास बळ, वा संगती

कोणी, कधी ना देतसे.

जे जडाचे रूप असते,

जडाचे राहते.

त्यासही कोणी, स्व-बळे ना

नाचवी.

परिवर्तनी जे नित्य असते

त्या आकळे ना बुद्धि तुझी-

मूळ रूपा नच जाणता

बाह्यरूपी तू रमे.

द्रव्य परिवर्तनी वा क्षेत्र परिवर्तनी

काळ-भाव परिवर्तनी, वा

भव परिवर्तनी तू नसे.

ज्ञान राही साक्षी त्यांचा,

होत राहो,

परिवर्तन.

सर्व द्रव्यांचे परिवर्तन

आपआपल्या योग्यतेनुरूप.

त्या परांच्या परिवर्तनात

तुझे अस्तित्व कुठे ?

तुझे कर्तृत्व कुठे ?

: ३७ :

मग तुझे कर्तृत्व कोणते ?

कर्तृत्व वा कर्तेपणा

आत्म्याची अचिंत्य शक्ती.

चैतन्यतेने सतत उन्मीलित

आत्मज्योती नित्य, अनुपम

ती पराच्या संगतीने

जरी राहिली तरी

नित्य अस्पर्शित-

कमळ जैसे कर्दमी.

अज्ञतेने जरी मानिले,

मीच कर्ता अन् कर्म माझे

त्या ममत्वी जड न गुंते

तूच भरकटत जातसे.

अणु एकही ना भोगतो

भोगणे तयांचे अनृत ते.

व्रोधदिकांच्या वादळी तू

नित्य आत्मरत राहसी

होता स्वयंभू, स्वात्म-स्थिर तू

बंध कसला ना, धडे,

निःशंक तू.

निर्बंध तू

जरी पाहसी त्या चैतन्य राजा.

ज्ञान ते, ज्ञान राही

ते ब्रेधादि विकारी मुळीच ना
अज्ञान-भावे पाहतो
म्हणून वाटते की
साऱ्या जडा-अजडांचा
मीच कर्ता, मीच भोक्ता-
त्या संकल्पना सोड.

: ३८ :

पाहिले ना,
कर्म प्रवृत्तीने जे जे अमंगल,
जे जे अशुभ
ते कर्म व्यापृत आश्रव.
तुझ्या अज्ञानमय भवनांचे
स्पंदन होताच,
तुझ्या मन-वचन-तनाच्या
स्पंदनात,
तू स्वतःला झोकून दिल्यानेच
तो आश्रव-
आश्रव,
कर्मपरमाणूचे आत्म्याकडे
धावन येणे, तो आश्रत.
ते तर अनादि काळापासून
घडतच आले आहे.
कर्मपरमाणू स्वतःचे कार्यकरतात,
तू स्वतःचे कार्य कर.
त्यांच्या येण्या-जाण्यात तुझी

रुची फार.

त्या आश्रवांतच तुला

तुझे कर्तृत्व पाहाण्यात रस.

जी जी शुभ-अशुभ

सुख-दुःखे, जी जी वैभव-स्थने

जी जी सत्तास्थने,

जे जे उपभोग-

त्या साऱ्यांशी तुझा

संबंधच काय ?

त्यांना तू तूझे मानले

तरी ते जडविश्व,

त्या जडविश्वातील एकही

परमाणू,

तुझा कधी झाला आहे ?

मरणाच्या क्षणाला-

दूर लोटण्याचे साभर्थ्य

तुझ्यात आहे ?

तूच जर जन्म-मरणाचा,

कर्ता, करविता

तर त्या जनम-मरणांचा

पाऊस तू थांबवू शकला

नाहीस-

आश्रवाची मान्यता,

तया आश्रवांतच स्वतःला

गुंतवून घेणे, त्यांनी

फेकलेल्या चार तुकड्यावरच

स्वतःला संतुष्ट-असंतुष्ट

जाणणे-

हे सारे अज्ञान-

आत्मतत्त्वाचा व जडतत्त्वांचा

तादात्म्य होणे कसे शक्य ?

तसे झाले तर चैतन्य,

जडत्व धारण करील,

वा जडत्व हे चैतन्य रूप

होईल.

: ३९ :

असे जे अंतर,

जडांत व चैतन्यात

सदैव आहे,

असा जो निर्मम भेद

त्या दोहोंत आहे,

त्याची सम्यक् कल्पना

आली की-

गाठी सुटत जातात-

बंध तुटत जातात,

आत्म-तत्त्वाचे तेज

प्रकर्षाने, उत्स्फूर्तपणे

बाहेर पडते.

त्यात अवघड तरी काय ?

ज्याचा असा स्वभाव,

ज्याचे जसे अंतरंग-बहिरंग,

ज्याचे जसे कर्तृत्व-
ते तसे जाणण्यात
अडचण ती काय ?
अडचण आहे-
तू जडापासून वेगळा
होण्याला घाबरतोस-
त्या जडाच्या आश्रयानेच
जीवन आहे,
सुखोपभोग आहे,
तुझे असितत्व आहे,
तुझी ती भावना,
अनादिकाळापासूनची
तू जपत आली आहेतस,
हे माझे, मी त्यांचा
हे जडविश्वच जणु
तुझ्या सर्व कर्म-कर्तृत्वाचे
स्वामी होऊन राहिले आहेत.
तुरुंगाशी तुझे नाते,
भोवताली पसरलेल्या
घाणीशी तुझी एकरूपता-
त्या दलदलीत,
तुला रस वाटतो,
ती भावना, ती कल्पना
खोटी असल्याची
जाणीवच तुला नाही.
म्हणून तरहा संसार,

निर्मितीच्या पुरुषार्थात,
विनाशांच्या पुरुषार्थात,
ममतेच्या विश्वात,
तू आकंठ बुडून गेलीस-
डोळे उघडलेच नाहीत,
तर आत्मसूर्याचा
प्रकाश, तुला दिसणारच
नाही.

ज्या तेजाकडे पाहायला
तू घबरतेस-
ते तेज तुझेच आहे.
ज्या आत्मगंधाकडे
तुझी नासापुटे
अकर्षित होत नाहीत,
तो आत्म-गंध, आत्मसौरभ
तुझाच आहे-
अशी जडत्वाची व जीवाची
वेगवेगळी प्रवृत्ती,
त्यांचे विभक्त स्वरूप.
खेरे तीच आत्मप्रतीती.
जे होणार नाही आपले
कधीही, केव्हांही
किंचित् मात्र-